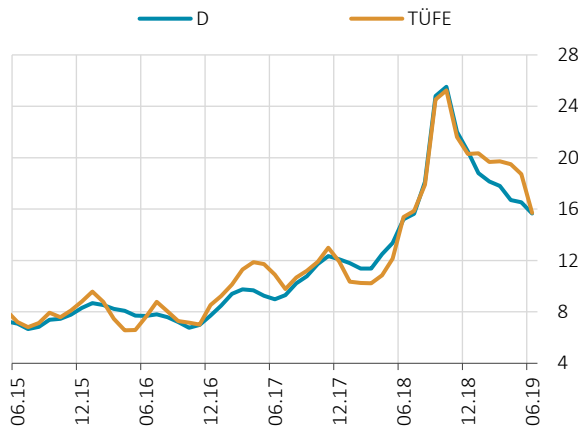

3. Enflasyon Gelişmeleri

Tüketici enflasyonu 2019 yılının ikinci çeyreğinde 3,99 puan azalarak yüzde 15,72'ye gerilemiştir (Grafik 3.1). Bu dönemde enflasyondaki düşüğe katkı veren ana gruplar sırasıyla gıda, temel mal ve enerji olurken, tütün grubunun enflasyona katkısı önceki çeyreğe kıyasla yükselmiştir (Grafik 3.2). İkinci çeyrekte uluslararası petrol ve diğer emtia fiyatlarında gerileme izlenirken, döviz kurundaki yükselişe paralel olarak Türk lirası cinsinden ithalat fiyatlarında artış kaydedilmiştir. Ancak, bir önceki yıldaki yüksek bazın ortadan kalkması ve iç talep koşullarındaki zayıf seyre bağlı olarak hem tüketici enflasyonu hem de çekirdek göstergelerin yıllık enflasyonunda yavaşlama izlenmiştir.

Gıda enflasyonu bu dönemde yüzde 30 seviyelerinden yüzde 19,20'ye gerileyerek tüketici enflasyonundaki düşüşün ana belirleyicisi olmuştur. Bu gelişmede ürün arzındaki artışın desteğiyle sebze fiyatlarında gözlenen düşüğe bağlı olarak işlenmemiş gıda grubunun etkisi hissedilmiştir. Diğer taraftan, işlenmiş gıda yıllık enflasyonu ekmek ve tahıllar ile süt ürünleri öncülüğünde yükselerek olumsuz bir görünüm arz etmiştir. Bu dönemde dayanıklı tüketim mallarındaki geçici vergi indirimleri devam etmiş; döviz kurunun gecikmeli etkilerinin azalması ve iç talepteki zayıf seyrle birlikte temel mal yıllık enflasyonu düşüşünü sürdürmüştür. Enerji yıllık enflasyonundaki yavaşlama, Türk lirasındaki değer kaybına karşın, petrol fiyatlarındaki gerileme ve şebeke suyu gibi yönetilen/yönlendirilen enerji kalemlerindeki fiyat düşüşleri eşliğinde devam etmiştir. Hizmet enflasyonu, geçmiş enflasyona endeksleme, canlı turizm talebi, döviz kuru ile reel birim işgücü maliyetlerinden kaynaklanan yukarı yönlü etkilere karşın, iç talepteki zayıf seyrin etkisiyle bu dönemde sınırlı bir düşüş kaydetse de görece yüksek seviyesini korumuştur.

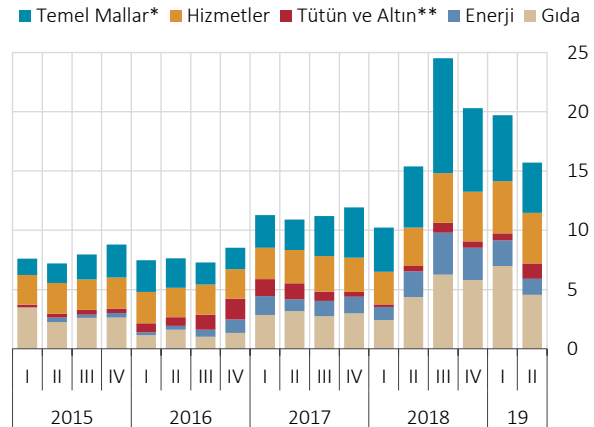
Grafik 3.1: TÜFE ve D Endeksi* (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

* İşlenmemiş Gıda ile Alkol-Tütün Dışı TÜFE

Grafik 3.2: Yıllık Tüketici Enflasyonuna Katkı (% Puan)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Temel Mallar: Gıda, enerji, alkollü içecekler ve tütün ile altın dışında kalan mallar.

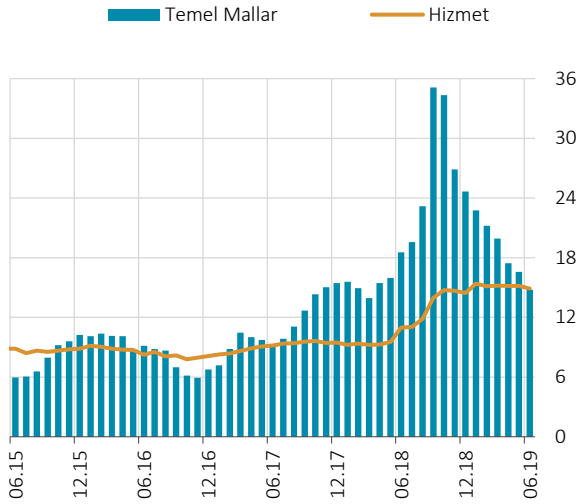
** Tütün ve Altın: Alkollü içecekler ve tütün ürünleri ile altın.

Özetle, yılın ikinci çeyreğinde Türk lirasındaki değer kaybına karşın, işlenmemiş gıda enflasyonundaki yavaşlama, iç talep koşullarındaki zayıf seyir ve ılımlı emtia fiyatlarına bağlı olarak tüketici enflasyonu görünümünde iyileşme gözlenmiştir. Temmuz ayında yıllık enflasyonun otomobil, mobilya ve beyaz eşya sektörlerindeki geçici vergi indirimlerinin sona ermesi ve elektrik gibi yönetilen/yönlendirilen enerji kalemlerindeki fiyat artışları sonucunda geçici bir yükseliş göstereceği öngörülmektedir. Temmuz ayı sonrasında ise bir önceki yılda Türk lirasında kaydedilen değer kaybının oluşturduğu belirgin baz etkisinin ortadan kalkması ve iç talep koşullarındaki zayıf seyrin desteği ile tüketici enflasyonundaki yavaşlama eğiliminin süreceği değerlendirilmektedir. Enflasyon beklentilerinin bulunduğu yüksek seviyeler enflasyon görünümü üzerinde yukarı yönlü risk oluşturmaya devam ederken, iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyrin devamına bağlı olarak enflasyon üzerinde talep koşulları kaynaklı aşağı yönlü riskler de bulunmaktadır.

3.1 Temel Enflasyon Görünümü

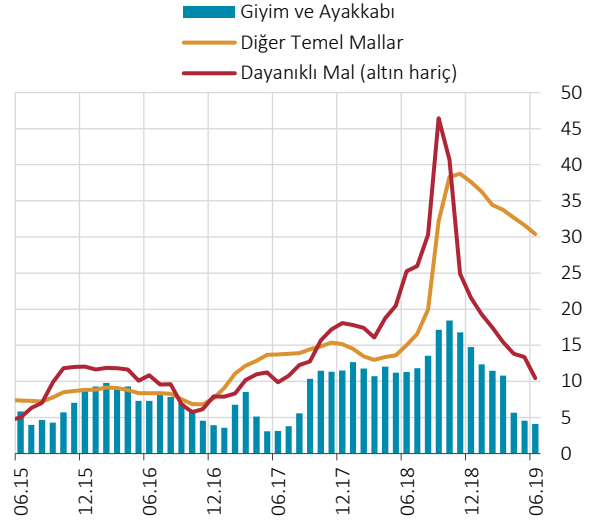
Temel mal grubu yıllık enflasyonu yılın ikinci çeyreğinde 5,13 puan azalarak yüzde 14,79'a gerilemiştir (Grafik 3.1.1). Yıllık enflasyon üzerindeki birikimli döviz kuru etkilerinin azalması ve iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyir bu düşüşü desteklemiştir. Bu dönemde giyim sektöründe fiyat değişimlerinin dönemsel ortalamaların oldukça altında kalması alt gruplarda öne çıkan bir gelişme olurken, tüm alt grupların yıllık enflasyonlarında düşüşün devam ettiği gözlenmiştir (Grafik 3.1.2). Diğer taraftan, bu dönemde Türk lirasında gözlenen değer kaybı, temel mal yıllık enflasyonunda daha olumlu bir görünümü sınırlamıştır.

Grafik 3.1.1: Temel Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları
(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 3.1.2: Temel Mal Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

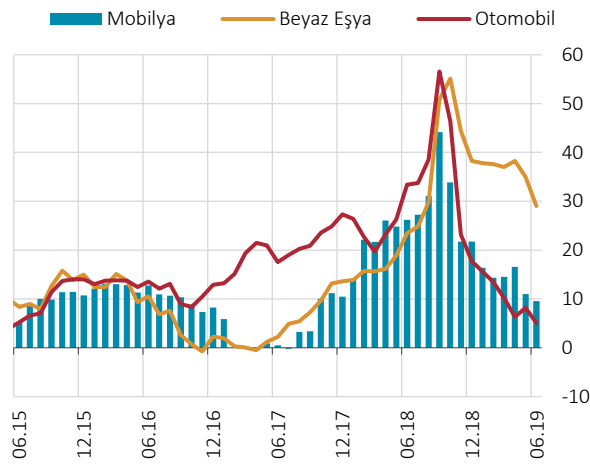
Dayanıklı mal grubu yıllık enflasyonu ikinci çeyrekte 5,01 puan gerilemiş ve yüzde 10,44 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde otomobil fiyatları yüksek bir oranda (yüzde 5,95) artarken, beyaz eşya ve mobilya fiyatlarındaki artış daha sınırlı olmuştur (Tablo 3.1.1). Otomobil satışları 2019 yılının ilk 6 ayında bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 40'ın üzerinde daralmış; beyaz eşya yurt içi satışları ise aynı dönemde yüzde 9,3 oranında gerilemiştir. Bu görünüm dayanıklı mallarda iç talepteki zayıf seyrin devam ettiğine işaret etmektedir. Öte yandan, beyaz eşya sektörünün ihracat ağırlıklı olması nedeniyle bu sektörün üretimi yatay bir seyir izlemiş, bunun sonucunda beyaz eşya fiyatları yıllık enflasyonundaki yavaşlama diğer dayanıklı alt kalemlerine kıyasla daha sınırlı kalmıştır (Grafik 3.1.3). Haziran ayı sonunda otomobil, beyaz eşya ve mobilya gruplarında geçici vergi indirimlerinin sona ermesi ile Temmuz ayında bu grupların yıllık enflasyonunda yükseliş beklenmektedir. Bir diğer alt kalem olan giyim grubunda Nisan ayında yeni sezon fiyat artışı dönemsel ortalamaların oldukça altında kalmış, takip eden aylarda da benzer bir eğilim izlenmiştir. Diğer temel mallarda ise fiyat artışlarının bu dönemde Türk lirasındaki zayıf seyirle birlikte bir miktar hızlandığı görülmüştür.

Tablo 3.1.1: Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları (Üç Aylık ve Yıllık % Değişim)

	2018				2019		
	II	III	IV	Yıllık	I	II	Yıllık
TÜFE	6,23	9,34	0,78	20,30	2,27	2,69	15,72
1.Mallar	7,16	10,72	0,55	22,68	1,87	2,29	16,01
Enerji	5,60	12,34	-0,25	20,82	-1,62	0,20	10,46
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	7,29	6,17	3,56	25,11	10,01	-1,45	19,20
İşlenmemiş Gıda	12,50	2,68	3,10	27,09	18,98	-8,46	15,31
İşlenmiş Gıda	2,22	9,91	4,02	23,22	1,56	6,28	23,41
Temel Mallar	8,67	14,64	-0,81	24,67	-2,96	4,02	14,79
Giyim ve Ayakkabı	15,04	-0,95	10,85	14,75	-12,26	8,06	4,10
Dayanıklı Mallar (Altın Fiyatları Hariç)	8,22	20,84	-10,69	21,57	-1,15	3,53	10,44
Mobilya	5,46	18,65	-9,39	21,71	1,00	0,89	9,55
Elektrikli ve Elektriksiz Aletler	4,87	20,52	-1,00	26,87	-0,98	0,84	19,14
Otomobil	11,11	22,41	-17,09	17,72	-2,25	5,95	5,12
Diğer Dayanıklı Mallar	5,98	14,45	4,44	31,44	1,39	2,59	24,33
Giyim ve Dayanıklı Dışı Temel Mallar	4,74	17,30	7,36	37,63	1,42	2,09	30,39
Alkollü İçecekler, Tütün Ürünleri ve Altın	3,15	6,76	-2,67	8,65	1,96	14,86	21,70
2. Hizmetler	3,93	5,85	1,39	14,46	3,29	3,67	14,92
Kira	2,20	3,14	1,96	9,61	2,46	2,28	10,20
Lokanta ve Oteller	4,40	9,15	2,26	19,81	2,64	5,49	20,84
Ulaştırma	4,48	7,52	-1,73	11,70	0,28	4,91	11,15
Haberleşme	6,45	1,45	2,57	9,96	1,54	0,77	6,47
Diğer Hizmetler	3,51	5,55	1,27	15,56	5,86	3,32	16,91

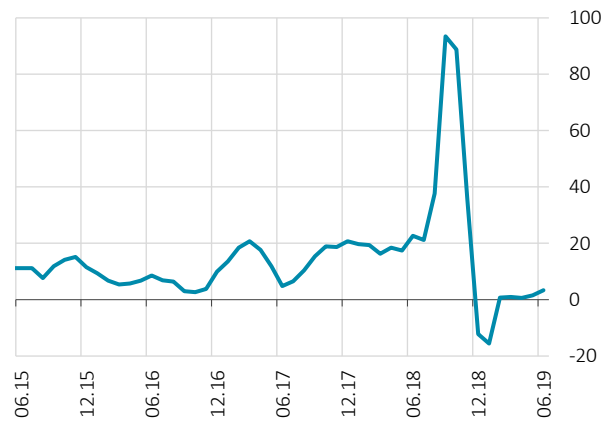
Kaynak: TÜİK.

Grafik 3.1.3: Seçilmiş Dayanıklı Tüketim Malı Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB,TÜİK.

Grafik 3.1.4: Temel Mal Fiyatları (Mevsimsellikten Arındırılmış, Yıllıklandırılmış 3 Aylık Ortalama % Değişim)

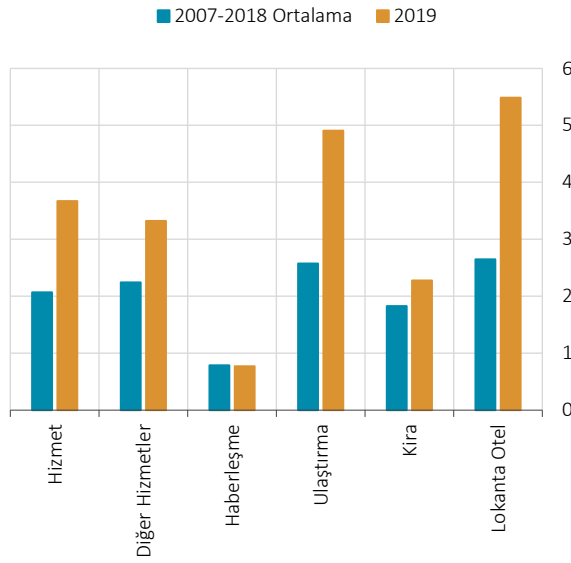

Kaynak: TCMB,TÜİK.

Bu dönemde temel mal enflasyonunun ana eğilimi ılımlı bir seyir izlemiştir (Grafik 3.1.4). İktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyir bu görünümü destekleyen en belirgin unsur olarak öne çıkmaktadır. Geçici vergi indirimlerinin geri alınmasıyla fiyatlarda kaydedilecek olan artışların dayanıklı mal talebini bir miktar daha aşağı çekebileceği öngörülmektedir. Önümüzdeki dönemde temel mal enflasyonunda düşüş yönünde güçlü baz etkileri bulunmakla birlikte, bu düşüşün boyutu başta döviz kuru olmak üzere maliyet unsurlarının seyrine bağlı olacaktır.

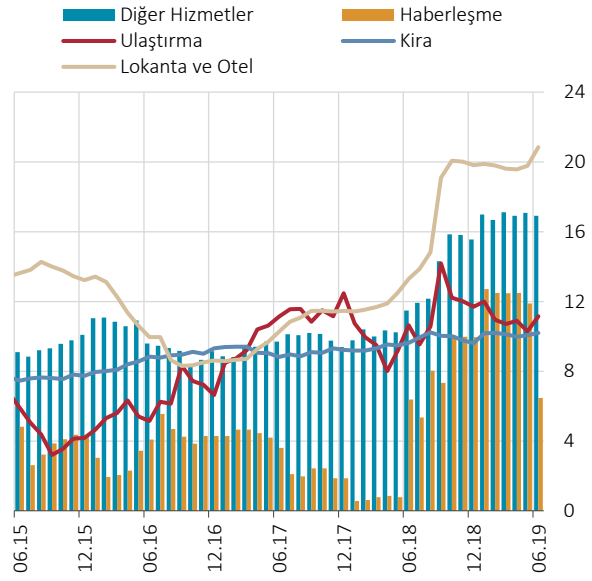
Hizmet fiyatları yılın ikinci çeyreğinde yüzde 3,67 oranında artarken, grup yıllık enflasyonu 0,29 puan azalarak yüzde 14,92'ye gerilemiştir (Grafik 3.1.1 ve Tablo 3.1.1). Hizmet fiyatlarında çeyreklik artış oranları haberleşme hizmetleri dışındaki alt gruplarda geçmiş dönem ortalamalarının üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.5).

Grafik 3.1.5: Alt Gruplar İtibarıyla Hizmet Fiyatları (İkinci Çeyrek % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

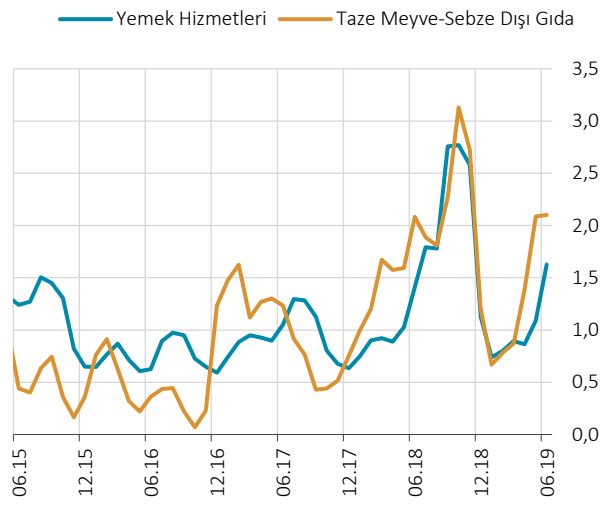
Grafik 3.1.6: Alt Gruplar İtibarıyla Hizmet Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

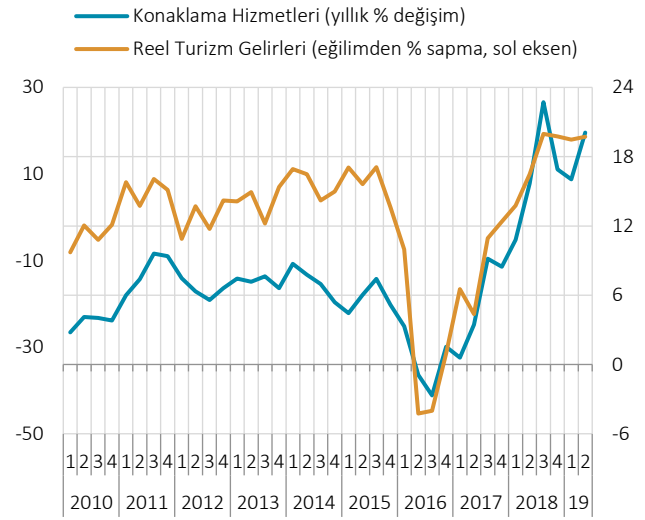
Hizmet alt gruplarında yıllık enflasyon haberleşme hizmetlerinde gerilerken, lokanta-otel ve ulaştırma hizmetlerinde yükselmiş; diğer hizmetler ve kira alt kalemlerinde ise yataya yakın seyretmiştir (Grafik 3.1.6). Bu dönemde haberleşme grubu yıllık enflasyonu baz etkisi kaynaklı 6,01 puan azalarak yüzde 6,47'ye gerilemiştir. Lokanta-otel grubu çeyreklik enflasyonu ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.5). Bu gelişmede, hem yemek hizmetleri hem de konaklama hizmetleri fiyatları üzerinde etkili olan turizm sektöründeki canlılığa bağlı olarak talep koşullarının yanında, gıda fiyatlarındaki görünüm de etkili olmuştur (Grafik 3.1.7 ve Grafik 3.1.8). Özellikle, belirli gıda ürünlerindeki birikmiş maliyet baskılarına bağlı olarak gözlenen fiyat artışlarının dolaylı yansımaları yemek hizmetleri üzerinde belirgin olarak izlenmiştir. Ulaştırma hizmetleri fiyatlarındaki çeyreklik artışta karayolu ile şehirlerarası yolcu taşımacılığı fiyatları öne çıkmıştır. Diğer hizmetler grubunda ise paket tur ve sağlık hizmetleri gibi döviz kuru gelişmelerine duyarlı kalemler ile emek yoğun kalemlerde (bakım onarım, ev içi hizmetler, berber-kuaför vb.) fiyat artışlarının yüksek seyrettiği gözlenmiştir. Geçmiş enflasyona endeksleme davranışına bağlı olarak eğitim hizmetleri enflasyonundaki yukarı yönlü seyir bu dönemde de sürmüştür. Özetle, ikinci çeyrek hizmet fiyatları görünümünde iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyre karşın, döviz kuru, reel birim işgücü maliyetleri ve gıda gibi maliyet unsurlarının yansımaları ile canlı turizm talebinin etkileri izlenmiş ve yıllık hizmet enflasyonu görece yüksek seviyesini korumuştur.

Grafik 3.1.7: Yemek Hizmetleri ve Gıda Fiyatları
(Aylık % Değişimin 3 Aylık Ortalaması)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

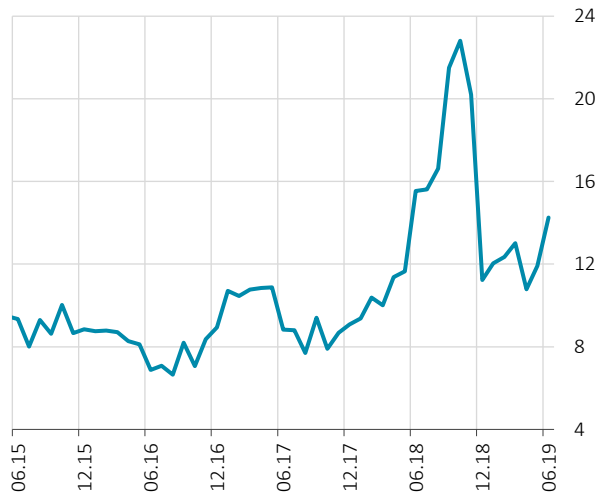
Grafik 3.1.8: Konaklama Hizmetleri Fiyatları ve Turizm Gelirleri

Kaynak: TCMB, TÜİK.

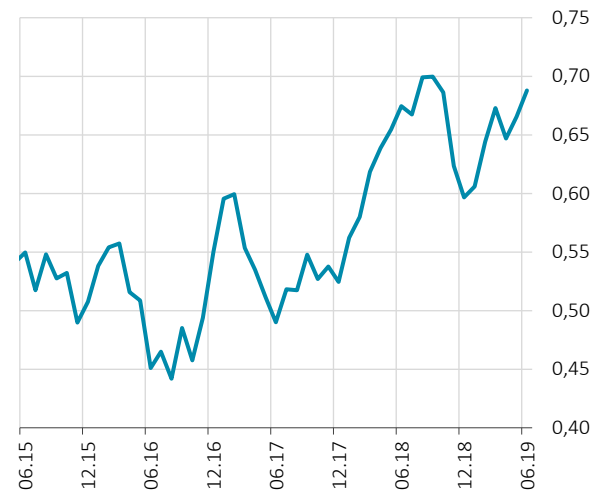
Bu gelişmeler doğrultusunda, yılın ikinci çeyreğinde, mevsimsellikten arındırılmış üç aylık ortalama artış eğilimi yükselmiş, fiyat artışlarının genele yayılma eğilimi güçlenmiştir (Grafik 3.1.9 ve Grafik 3.1.10). Bu göstergelerin yüksek oranlarda seyretmesi, hizmet grubunda fiyatlama davranışlarındaki bozulmanın yılın ikinci çeyreğinde de devam ettiğine işaret etmektedir.

Grafik 3.1.9: Hizmet Fiyatları (Mevsimsellikten Arındırılmış, Yıllıklandırılmış 3 Aylık Ortalama % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Grafik 3.1.10: Hizmet Fiyatları Yayılım Endeksi*
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık Ortalama)

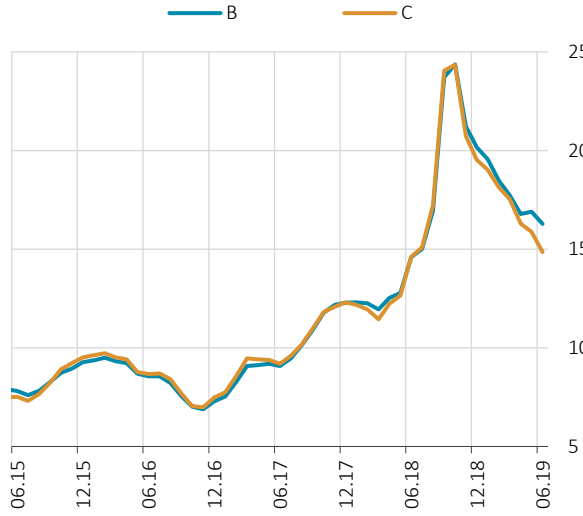

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Yayılım Endeksi, fiyatı artan maddelerin sayısı ile fiyatı azalan maddelerin sayısı arasındaki farkın toplam madde sayısına oranı olarak hesaplanmaktadır.

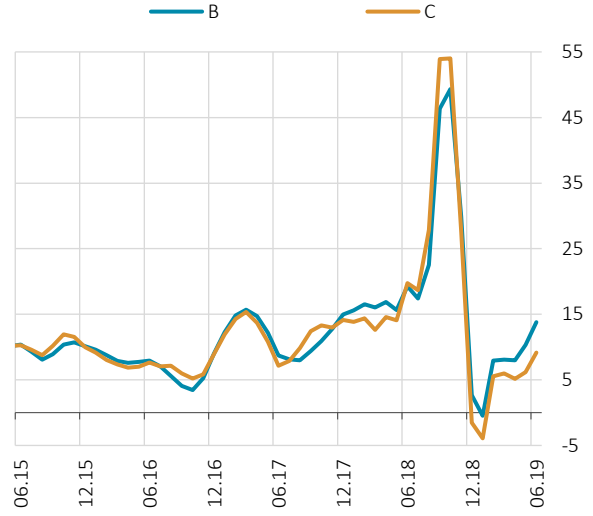
Yılın ikinci çeyreğinde, özellikle temel mal grubundaki yavaşlamaya bağlı olarak, çekirdek enflasyon göstergelerinden B ve C endekslerinin yıllık enflasyonları bir önceki çeyreğe kıyasla sırasıyla 1,44 ve 2,67 puan gerilemiş ve yüzde 16,28 ve 14,86 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.11). Çekirdek enflasyon göstergelerinin ana eğilimleri ise bu dönemde, Türk lirasında gözlenen değer kaybı ve belirli ürünlerdeki ertelenmiş fiyat artışlarının gerçekleşmesine bağlı olarak yükselmiştir (Grafik 3.1.12).

Grafik 3.1.11. B ve C Endeksi (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

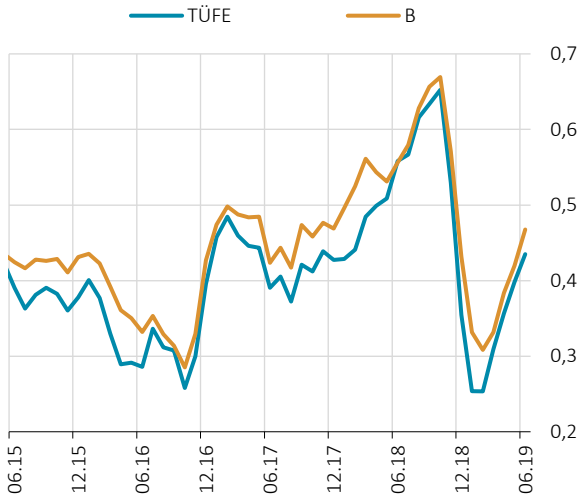
Grafik 3.1.12. B ve C Endeksi (Mevsimsellikten Arındırılmış, Yıllıklandırılmış 3 Aylık Ortalama % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

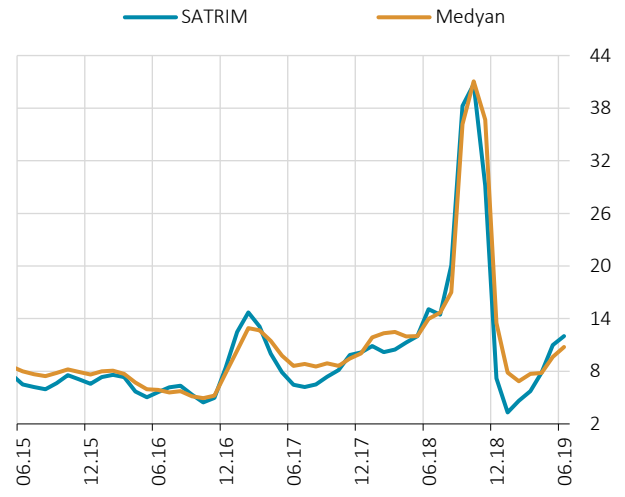
TÜFE ve çekirdek göstergelere ilişkin yayılım endekslerine göre fiyat artırma eğilimi bir önceki çeyreğe kıyasla yükselmiştir (Grafik 3.1.13). Benzer bir hareket, TCMB bünyesinde takip edilen SATRIM ve Medyan gibi alternatif temel enflasyon göstergelerinde de izlenmiştir (Grafik 3.1.14). Özetle, eğilim ve fiyatlama davranışına ilişkin takip edilen göstergeler, enflasyonun ana eğiliminde yılın ikinci çeyreğinde bir miktar yükselişe işaret etmiş, ancak ana eğilim yıllık tüketici enflasyonunun altında seyretmiştir.

Grafik 3.1.13. TÜFE ve B Yayılım Endeksleri (Mevsimsellikten Arındırılmış Üç Aylık Ortalama)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Grafik 3.1.14. Temel Enflasyon Göstergeleri SATRIM* ve Medyan** (Yıllıklandırılmış 3 Aylık Ortalama, %)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

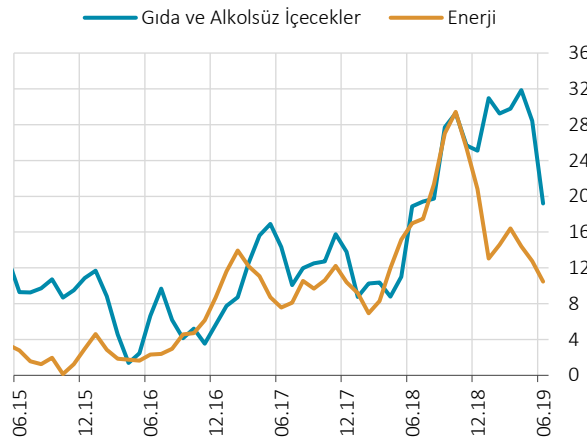
* SATRIM: Mevsimsellikten arındırılmış verilerle hesaplanan budanmış ortalama enflasyon.

** Medyan: Mevsimsellikten arındırılmış 5 basamaklı alt fiyat endekslerinin aylık enflasyon dağılımının medyan değeri.

3.2 Gıda, Enerji ve Alkol-Tütün Fiyatları

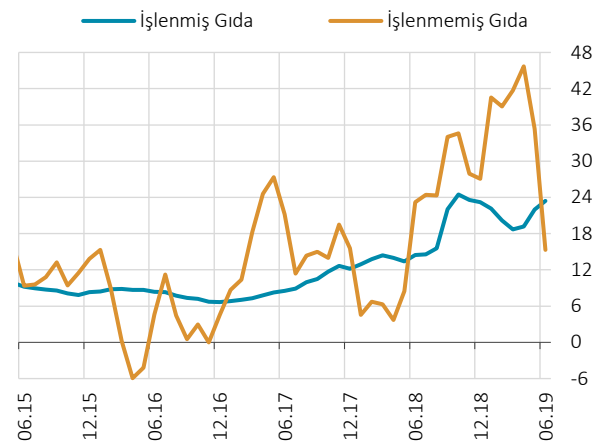
Mart ayında yüzde 29,77 seviyesinde olan gıda ve alkolsüz içecekler grubu yıllık enflasyonu ikinci çeyrekte 10,57 puan düşüşle yüzde 19,20'ye gerilemiştir (Grafik 3.2.1). Bu gelişmede, sebze fiyatlarına bağlı olarak gerileyen işlenmemiş gıda grubu ana belirleyici olurken, işlenmiş gıda grubunda yıllık enflasyon yükseliş kaydetmiştir (Grafik 3.2.2). Gıda fiyatlarının seyrinde olumlu arz koşulları ile önceki seneden gelen yüksek bazın yanı sıra, döviz kuru gelişmeleri ve bazı ürünlerde ertelenen maliyet artışlarının fiyatlara yansımalarının etkileri hissedilmiştir. Bu dönemde yıllık enflasyon taze meyve ve sebze grubunda önemli oranda gerilerken, taze meyve ve sebze dışı gıdada yatay seyretmiştir (Grafik 3.2.3).

Grafik 3.2.1: Gıda ve Enerji Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

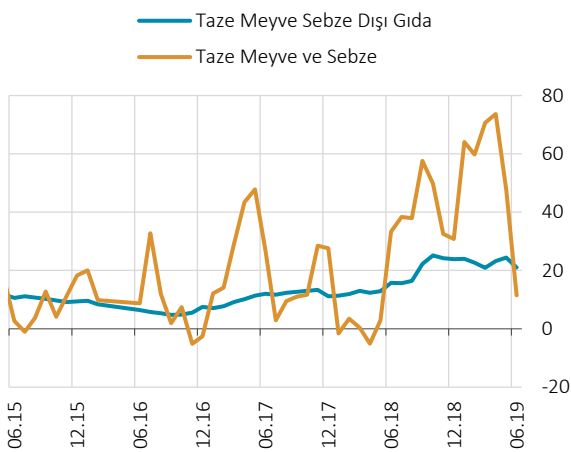
Grafik 3.2.2: Gıda Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

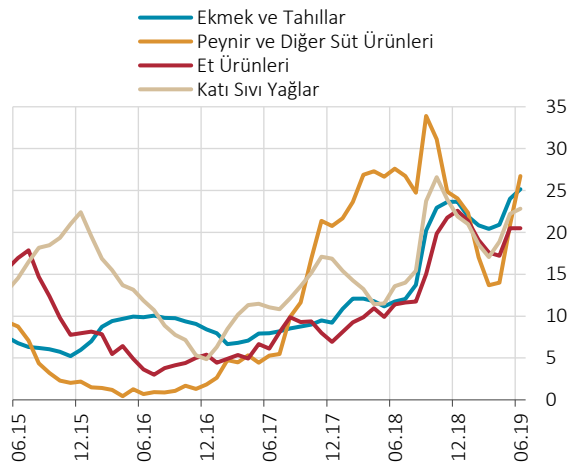
İşlenmemiş gıda yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 26,40 puan düşerek yüzde 15,31 olmuştur (Grafik 3.2.2). Bu dönemde, taze meyve-sebze grubunda yıllık enflasyon baz etkilerinin yanı sıra, Mayıs ve Haziran aylarında sebze fiyatlarının yeni ürün arzı ile birlikte tarihsel ortalamalarının üzerinde düşmesi sonucu yüzde 11,48 seviyesine gerilemiştir (Grafik 3.2.3). Yeni ürün arzının olumlu etkisi diğer işlenmemiş gıda grubunda patates fiyatlarında da gözlenirken, bu grupta yumurta fiyatları ihracatın zayıf olması sebebiyle yurt içi arz artışına bağlı olarak düşmüştür. Diğer taraftan bu dönemde beyaz ve kırmızı et fiyatlarındaki artışlar dikkat çekmiş; Ulusal Süt Konseyi'nin Mayıs ayından geçerli olmak üzere çığ sütün alım fiyatını litre başına 1,7'den 2 Türk lirasına yükseltmesinin etkileri süt fiyatları üzerinde yakından izlenmiştir.

Grafik 3.2.3: Taze Meyve ve Sebze ile Diğer Gıda Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Grafik 3.2.4: Seçilmiş İşlenmiş Gıda Kalemleri (Yıllık % Değişim)

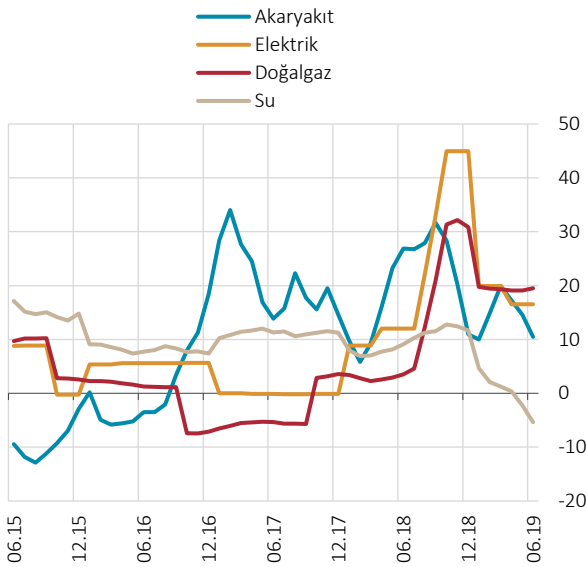
Kaynak: TCMB, TÜİK.

Yılın ilk çeyreğinde gerileyen işlenmiş gıda yıllık enflasyonu ikinci çeyrekte 4,72 puan artarak yüzde 23,41'e yükselmiştir (Grafik 3.2.2). Bu artışta döviz kuru gelişmelerine ek olarak süt ve et gibi girdi niteliğindeki işlenmemiş gıda fiyatlarındaki gelişmeler etkili olmuştur. Çiğ süt referans fiyatlarında gerçekleşen artış paralelinde peynir ve diğer süt ürünleri fiyatlarında belirgin bir yükseliş görülürken, ekmek-tahıllar grubunda başta ekmek olmak üzere ertelenmiş maliyet baskıları Mayıs ve Haziran aylarında fiyatlara yansımıştır. Bu dönemde, et fiyatlarındaki artışlara bağlı olarak işlenmiş et ürünleri; çiğ süt ve kur gelişmeleri kaynaklı olarak ise katı-sıvı yağlar öne çıkan diğer gruplar olmuştur (Grafik 3.2.4). Bunların yanı sıra, kuru çay ve şeker fiyatları sırasıyla yüzde 15 ve 16 oranında artırılmıştır. Söz konusu artışların işlenmiş gıda kanalıyla tüketici fiyatları üzerindeki etkilerinin Temmuz ayından itibaren gözlenmesi beklenmektedir.

Tütün ürünleri fiyatları nispi ÖTV'deki yükselişe bağlı olarak ikinci çeyrekte yüzde 17,88 oranında artmıştır. Temmuz ayı başında ise tütün ve alkol ürünlerinden alınan maktu ve asgari maktu ÖTV tutarları Yİ-ÜFE'deki altı aylık değişime endekli otomatik ayarlamaya bağlı olarak yükselmiştir. Bu durum, tütün ürünleri fiyatları üzerinde bir risk oluşturmaktadır.

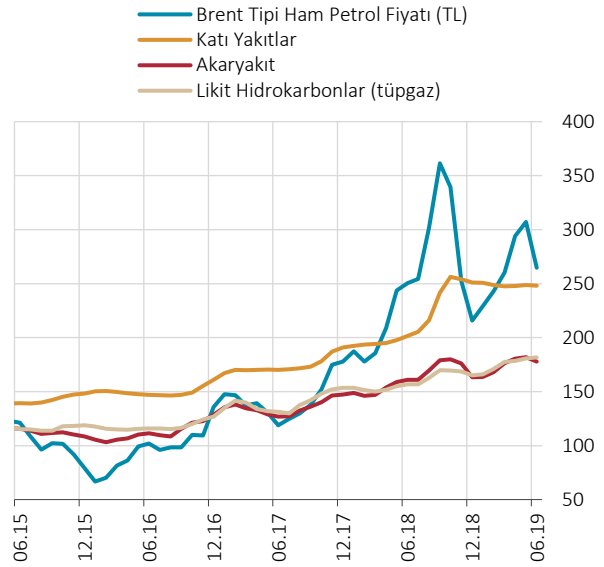
Enerji fiyatları yılın ikinci çeyreğinde sınırlı bir oranda artış göstermiştir (Tablo 3.1.1). Bu dönemde, yönetilen/yönlendirilen kalemlerden elektrik ve doğalgaz fiyatlarında belirgin bir değişiklik olmazken, şebeke suyu fiyatları yüzde 3,20 oranında düşmüş ve bu grupta yıllık enflasyon yüzde -5,37 olmuştur (Grafik 3.2.5). Bir önceki çeyrek sonunda 66 ABD doları olan Brent tipi ham petrolün varil fiyatı, Nisan ve Mayıs aylarında 70 ABD dolarının üzerine çıktıktan sonra Haziran ayında 63 ABD dolarına gerilemiştir. Diğer taraftan bu dönemde Türk lirasında değer kaybı izlenmiştir. Bu gelişmeyle tüp gaz fiyatı bir önceki çeyreğe kıyasla yüzde 2,28 oranında artarken, eşel mobil sisteminin devrede olması nedeniyle akaryakıt fiyatlarındaki artış daha sınırlı olmuştur (Grafik 3.2.6). Sonuç olarak, enerji grubu yıllık enflasyonu bu dönemde 5,95 puan azalışla yüzde 10,46 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 3.2.1). Öte yandan, 1 Temmuz 2019 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere elektrik fiyatlarında yüzde 15 oranında artış yapılmıştır. Elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki artışların tüketici enflasyonu üzerinde doğrudan etkileri yanında dolaylı etkileri de olmaktadır. Bu tarz etkilere dair bir inceleme Kutu 3.1'de yer almaktadır.

Grafik 3.2.5: Yurt İçi Enerji Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 3.2.6: Petrol ve Seçilmiş Yurt İçi Enerji Fiyatları (Aralık 2010=100)

Kaynak: Bloomberg, TCMB, TÜİK.

3.3 Yurt İçi Üretici Fiyatları

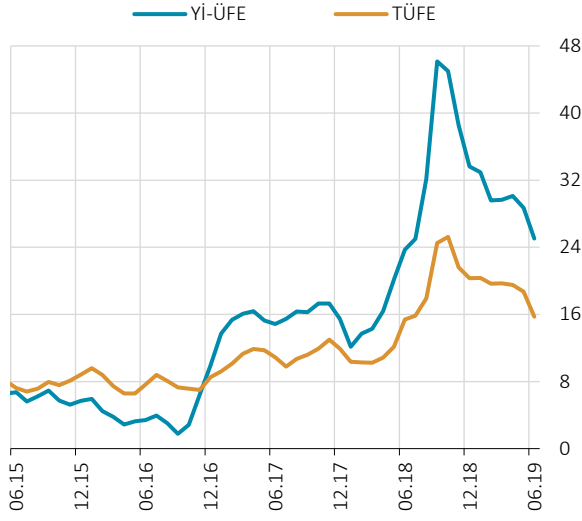
Yurt içi üretici fiyatları (Yİ-ÜFE) yılın ikinci çeyreğinde yüzde 5,83 oranında artmış, fiyat artışları genele yayılan bir seyir izlemiştir (Tablo 3.3.1). Bu çeyrekte uluslararası emtia piyasasında petrol ve metal fiyatlarındaki gelişmeler üretici fiyatlarını olumlu yönde etkilerken, Türk lirasındaki değer kaybı olumsuz etkide bulunmuştur. Diğer taraftan, üretici fiyatları yıllık enflasyonu, baz etkilerine bağlı olarak, bir önceki çeyreğe kıyasla 4,60 puan gerileyerek yüzde 25,04 olmuştur (Grafik 3.3.1).

Tablo 3.3.1: Yİ-ÜFE ve Alt Kalemler (Üç Aylık ve Yıllık % Değişim)

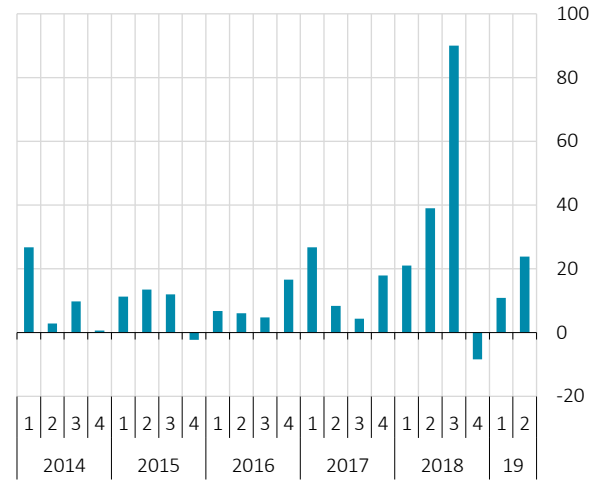
	2018				2019		
	II	III	IV	Yıllık	I	II	Yıllık
Yİ-ÜFE	9,72	20,29	-3,83	33,64	2,14	5,83	25,04
Madencilik	7,02	12,62	-3,14	24,34	5,72	5,92	22,15
İmalat	9,68	19,15	-4,44	31,11	2,68	5,34	23,15
Petrol Ürünleri Hariç İmalat	9,04	18,50	-3,48	30,95	2,42	5,51	23,60
Petrol ve Ana Metal Ürünleri Hariç İmalat	8,58	17,41	-2,16	30,81	2,61	5,49	24,34
Elektrik, Gaz Üretimi ve Dağıtımı	12,35	39,90	1,75	75,02	-5,24	14,30	54,20
Su Temini	3,17	3,65	2,02	9,13	-7,65	-1,74	-4,04
Ana Sanayi Gruplarına Göre Yİ-ÜFE							
Ara Malı	10,24	22,02	-5,37	34,14	2,04	4,87	23,57
Dayanıklı Tüketim Malları	6,69	14,90	-1,61	24,92	1,39	2,97	18,03
Dayanıklı Tüketim Malları (Mücevherat Hariç)	6,56	13,91	-1,08	24,31	1,19	2,72	17,12
Dayanısız Tüketim Malları	7,61	12,56	-0,69	25,49	3,26	7,79	24,41
Sermaye Malı	8,39	19,63	-3,11	32,92	3,76	3,67	24,67
Enerji	15,58	34,48	-6,06	57,13	-1,23	8,54	35,44

Kaynak: TCMB,TÜİK.

Fiyat gelişmeleri ana sanayi gruplarına göre incelendiğinde, bu çeyrekte, enerji, dayanısız tüketim malları ve ara malı gruplarında daha belirgin olmakla birlikte, fiyatların tüm alt gruplarda yükseldiği gözlenmiştir (Tablo 3.3.1). Ara malı grubunda başta demir-çelik, tekstil ürünleri, plastik ürünler, kağıt ürünleri, temel kimyasallar ve hazır hayvan yemleri olmak üzere genele yayılan fiyat artışları gözlenmiştir. Sermaye malı fiyatlarındaki yükselişte motorlu kara taşıtları ile parça ve aksesuarları, makineler ve metal yapı ürünleri ön plana çıkmıştır. Enerji fiyatları bu çeyrekte güçlü bir şekilde artmış; söz konusu artış gaz imalatı ve elektrik enerjisi üretimi, iletimi ve dağıtım fiyatları kaynaklı gerçekleşmiştir. Dayanıklı tüketim malı fiyatlarında kaydedilen yükselişte ev aletleri ve mobilya belirleyici olurken; dayanısız tüketim malı fiyatları işlenmiş gıda ürünleri imalatı öncülüğünde yükselmiştir. İşlenmiş gıda imalatı fiyatlarındaki söz konusu yükselişin bu dönemde tüketici fiyatlarına da yansıdığı gözlenmiştir. Bu gelişmelerle birlikte, üretici fiyatlarının ana eğilimi hakkında bilgi içeren petrol ve ana metal hariç imalat sanayi fiyatlarının mevsimsellikten arındırılmış ana eğilimi bu dönemde hızlanmaya devam etmiştir (Grafik 3.3.2). Sonuç olarak, tüketici fiyatları üzerinde üretici fiyatları kaynaklı maliyet baskıları ilk çeyreğe kıyasla güçlenmiş, ancak üretici fiyatları yıllık enflasyonu bu dönemde baz etkisiyle gerilemiştir.

Grafik 3.3.1: Yurt İçi Üretici ve Tüketici Fiyatları (Yıllık % Değişim)

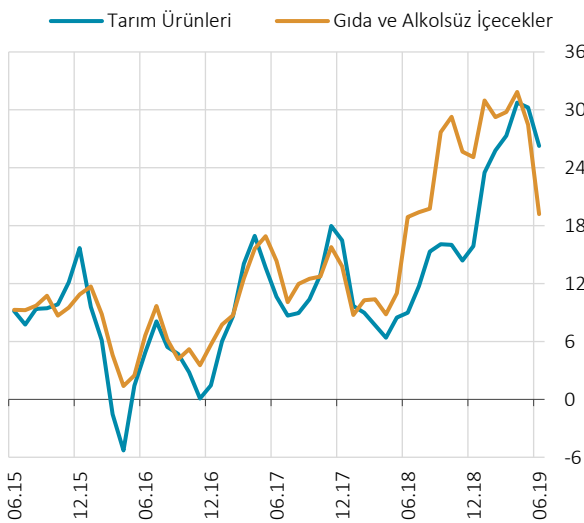
Kaynak: TÜİK.

Grafik 3.3.2: Petrol ve Ana Metal Hariç İmalat Sanayi Fiyatları (Mevsimsellikten Arındırılmış, Yıllıklandırılmış Çeyreklik % Değişim)

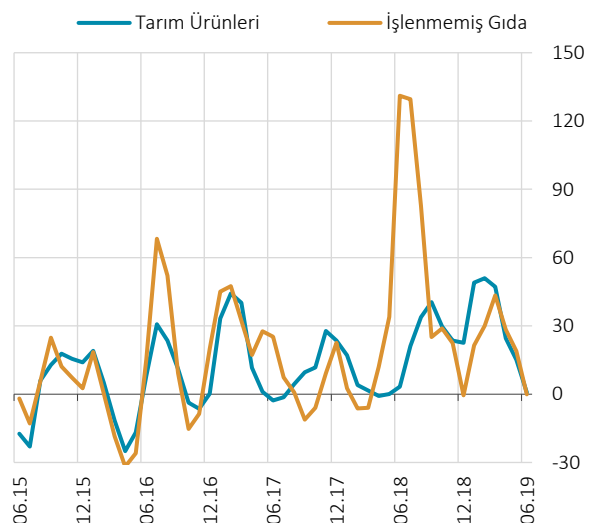
Kaynak: TCMB, TÜİK.

3.4 Tarım Ürünleri Üretici Fiyatları

Tarım üretici fiyatları yıllık enflasyonu 2019 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 1,07 puan azalarak yüzde 26,26 seviyesine gerilemiştir (Grafik 3.4.1). Bu gelişmede sebze ve meyvelerin geneline yansıyan fiyat düşüşleri belirleyici olmuştur. Özellikle domates, patlıcan, biber, salatalık, patates ve soğan fiyatları önemli ölçüde azalmıştır. Sebze ve meyvelerdeki fiyat düşüşleri bu dönemde tüketici işlenmemiş gıda fiyatlarına da yansımıştır. Diğer taraftan, yılın ikinci çeyreğinde yaş çay alım fiyatı yüzde 25 oranında artmış; çığ süt referans alım fiyatlarındaki görünümüne paralel olarak da sütte üretici fiyatları artış eğilimi sergilemiştir. Mevsimsellikten arındırılmış verilerle üç aylık ortalamalara göre incelendiğinde, bu dönemde temelde sebze fiyat gelişmelerine bağlı olarak hem tarım ürünleri üretici fiyatları hem de işlenmemiş gıda fiyatları ana eğilimlerinin önemli ölçüde gerilediği görülmektedir (Grafik 3.4.2).

Grafik 3.4.1: Tarım Ürünleri ve Gıda Fiyatları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

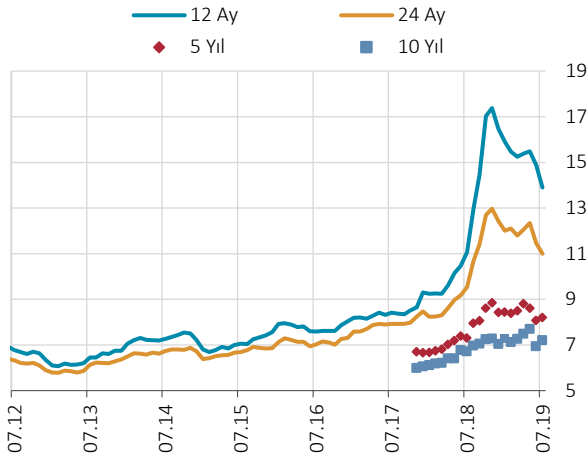
Grafik 3.4.2: Tarım Ürünleri ve İşlenmemiş Gıda Fiyatları (Mevsimsellikten Arındırılmış, Yıllıklandırılmış 3 Aylık Ortalama % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

3.5 Beklentiler

2019 yılının ikinci çeyreğinde enflasyondaki düşüşe bağlı olarak enflasyon beklentilerinde gerileme devam etmiştir. Yıllık enflasyon beklentisi Temmuz ayı itibarıyla yüzde 15,01 seviyesindedir. 12 ve 24 ay sonrasına ilişkin enflasyon beklentileri ise sırasıyla yüzde 13,90 ve 11,00 düzeyindedir (Grafik 3.5.1). 5 ve 10 yıllık uzun vadeli enflasyon beklentileri bu dönemde sınırlı bir oranda düşüş göstermiş olsa da orta vadeli resmi enflasyon hedefinin üzerinde seyretmeye devam etmiştir. Enflasyon beklentilerinin kısa vadede bir önceki döneme kıyasla aşağı yönlü güncellendiği, orta vadede ise aşağı yönlü güncellenmenin sınırlı olduğu görülmektedir (Grafik 3.5.2).

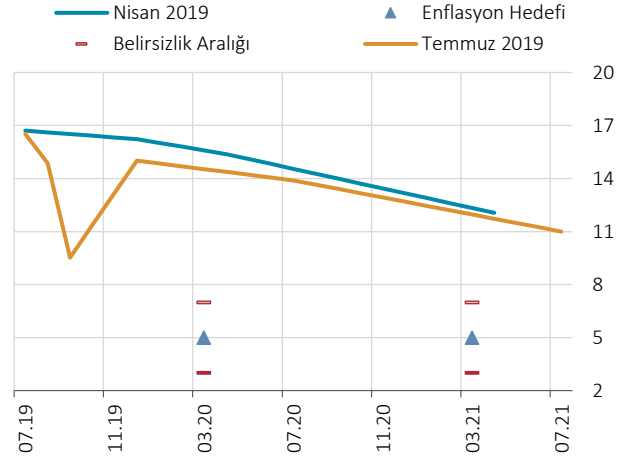
Grafik 3.5.1: TÜFE Enflasyon Beklentileri* (%)

Kaynak: TCMB.

* TCMB tarafından reel sektör ve finansal sektör temsilcileri ile profesyonellerden oluşan katılımcılara uygulanan Beklenti Anketi verileri olup, 2013 yılı öncesi için ikinci anket dönemi beklentileridir.

Grafik 3.5.2: Orta Vadeli Enflasyon Beklentileri Eğrisi* (%)

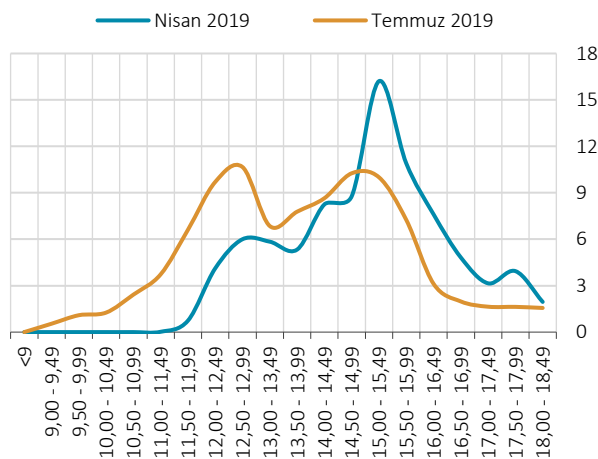

Kaynak: TCMB.

* TCMB tarafından reel sektör ve finansal sektör temsilcileri ile profesyonellerden oluşan katılımcılara uygulanan Beklenti Anketinde çeşitli vadelerde oluşan enflasyon beklentileri kullanılarak doğrusal interpolasyon yöntemiyle oluşturulmuştur.

Enflasyon beklentilerinin olasılık dağılımlarına bakıldığında, 12 aylık enflasyon beklentileri arasındaki uyumsuzluğun arttığı ve enflasyonun hem 12 hem de 24 ay sonraki seyrine dair belirsizliğin devam ettiği görülmektedir (Grafik 3.5.3 ve Grafik 3.5.4).

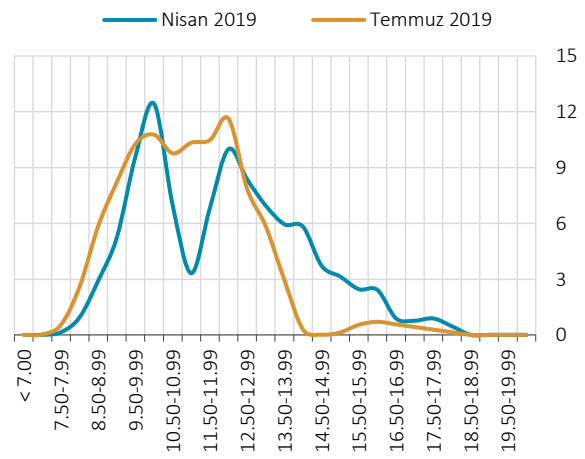
Grafik 3.5.3: Gelecek 12 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Olasılık Dağılımı* (%)

Kaynak: TCMB.

* Yatay eksen enflasyon beklenti aralıklarını, dikey eksen ise tahmin aralığına karşılık gelen olasılıkları ifade etmektedir. Detaylı bilgi için TCMB Genel Ağ sayfasından İstatistikler/Eğilim Anketleri/Beklenti Anketi/Metaveri.

Grafik 3.5.4: Gelecek 24 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Olasılık Dağılımı* (%)

Kaynak: TCMB.

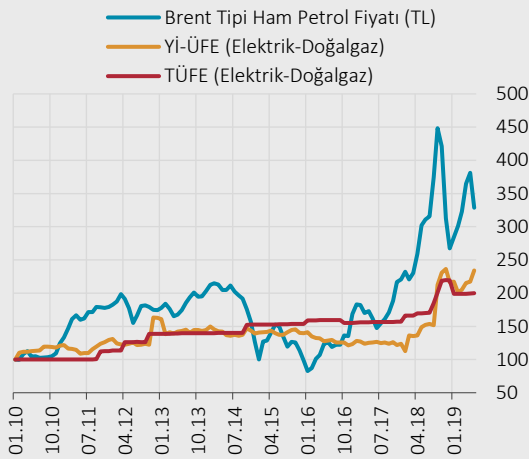
* Yatay eksen enflasyon beklenti aralıklarını, dikey eksen ise tahmin aralığına karşılık gelen olasılıkları ifade etmektedir. Detaylı bilgi için TCMB Genel Ağ sayfasından İstatistikler/Eğilim Anketleri/Beklenti Anketi/Metaveri.

Kutu 3.1

Elektrik ve Doğalgaz Fiyat Artışlarının Tüketici Fiyatlarına Dolaylı Etkileri

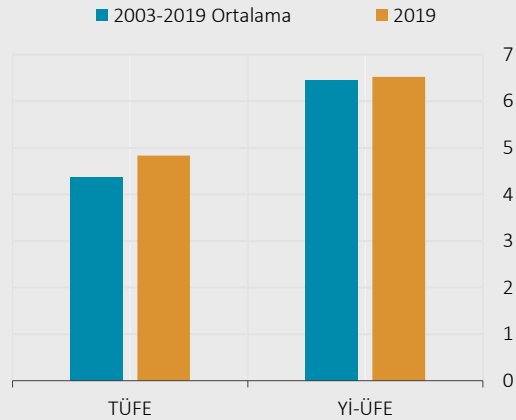
Türkiye net enerji ithalatçısı bir ülke olduğundan uluslararası piyasalarda belirlenen enerji fiyatları yurt içi enerji fiyatları için önemli bir maliyet unsuru oluşturmaktadır. Bunun yanında, döviz kurundaki dalgalanmalar da söz konusu maliyetlerin fiyatlara yansımaları üzerinde ek bir baskı yaratmaktadır (Grafik 1). Bir taraftan da, enerji fiyatları hem hane halkının harcamaları içinde hem de imalat sanayi ve hizmet sektörlerinin giderleri içinde kayda değer bir paya sahiptir (Grafik 2).¹ Bu açıdan değerlendirildiğinde, enerji fiyatlandırması diğer mal ve hizmetlerin fiyatlandırmasından bir ölçüde farklılaşmaktadır. Ülkelerin genel enerji fiyatlandırma politikalarına bakıldığında, ya fiyatların bir kısmının veya tamamının doğrudan kamu tarafından belirlendiği; ya da enerji piyasasının tamamen özelleştirildiği durumlarda vergi politikası kanalıyla kamunun aktif yönlendirmesinin olduğu görülmektedir. Türkiye’de de, örneğin, akaryakıt fiyatları serbest piyasada belirlense de, nihai satış fiyatları üzerinde vergi ayarlamalarının belirgin bir ağırlığı vardır. Ya da, elektrik fiyatları Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) onayıyla belirlenmektedir.

Grafik 1: Petrol ile TÜFE ve Yİ-ÜFE Elektrik-Doğalgaz Endeksleri (Ocak 2010=100)

Kaynak: Bloomberg, TCMB, TÜİK.

Grafik 2: Elektrik ve Doğalgaz Kalemlerinin Endeks İçindeki Payları (%)

Kaynak: TÜİK.

Enerji fiyat ayarlamalarının, enflasyon üzerinde, bu ürünlerin fiyat endeksi içindeki payı ile orantılı olan doğrudan etkileri bulunmaktadır. Bunun yanında, üretim ve işletme maliyetleri ya da görelî fiyatlar kanalıyla, yönetilen enerji fiyatlarındaki ayarlamaların enflasyon üzerinde dolaylı yansımaları da gözlenebilmektedir. Bu çerçevede, bu kutuda üretici ve tüketici fiyat endeksindeki elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki ayarlamaların tüketici enflasyonu üzerindeki dolaylı etkileri incelenmektedir. İlk olarak üretici tarafından bakıldığında, ilk dikkat çeken konu, enerji kalemlerinin kendi arasındaki geçişkenliktir. Türkiye’de elektrik üretiminin hatırı sayılır bir bölümü doğalgaz santralleri kanalıyla yapıldığından, doğalgaz üretici fiyatlarındaki artışlar elektrik üretici fiyatlarını etkilemektedir.²

¹ Firmaların maliyetlerine bakıldığında, Yüncüler ve Ögünç (2015), imalat sektörü ve hizmet sektöründe elektrik giderlerinin maliyet içindeki payını sırasıyla yüzde 2,3 ve 1,9 olarak hesaplamışlardır. Ayrıca, TCMB tarafından hazırlanan yayınlanmamış bir diğer çalışmanın sonuçlarına göre 2010-2015 döneminde elektrik giderlerinin maliyet içindeki ortalama payı imalat sektörü ve hizmet sektöründe sırasıyla yüzde 2,2 ve 1,9’dur.

² Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerine göre 2018 yılında elektrik üretiminin yüzde 29,8’i doğalgazdan elde edilmiştir.

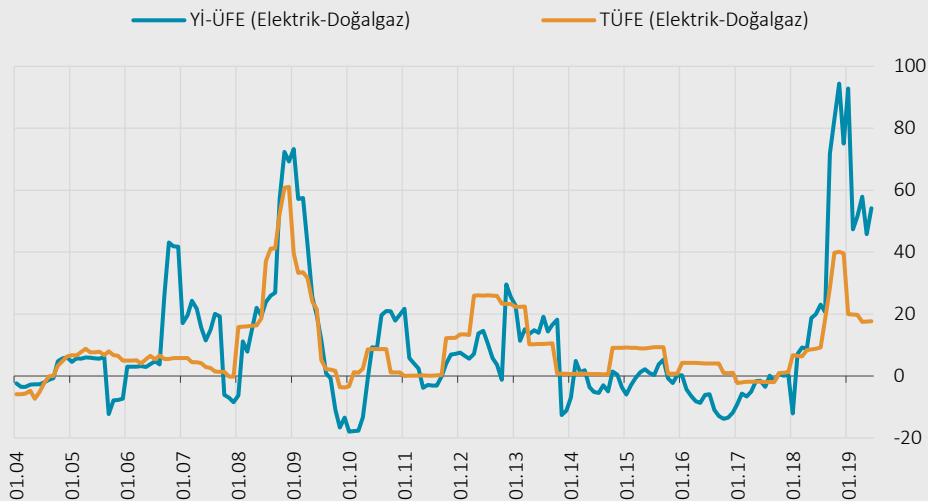
Diğer taraftan, sanayideki elektrik fiyatlarında gözlenen artışlar üretim maliyetleri kanalından imalat sanayi fiyatlarını etkilemekte; bu etki de daha sonra dolaylı olarak tüketici fiyatlarına yansımaktadır.

İkinci olarak, TÜFE’de yer alan elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki artışların da tüketici fiyatlarına dolaylı yansımaları olabilmektedir. Her ne kadar TÜFE’de yalnızca konutta kullanılan elektrik ve doğalgaz fiyatları yer alsın da, örneğin, konuttaki fiyat ayarlamalarına benzer şekilde ticarethanelerdeki enerji fiyatlarında da ayarlamalar gözlenebildiğinden; bu kanalla da, hizmetler, temel mallar ya da işlenmiş gıda gibi grupların fiyatları üzerinde dolaylı yansımalar gözlenebilmektedir.

Bu kutuda, elektrik ve doğalgaz fiyatlarının tüketici enflasyonu üzerindeki dolaylı etkilerini ölçebilmek için çeşitli vektör öz gecikmeli regresyon (VAR) modelleri tahmin edilmektedir. Bu modellerden elde edilen etki-tepki fonksiyonlarını kullanarak enerji fiyatlarındaki ayarlamaların enflasyon üzerindeki dolaylı yansımaları incelenmektedir. Üretici fiyatları üzerinden gelen dolaylı etkileri ölçmek amacıyla, sırasıyla TL cinsinden ham petrol fiyatları, gaz imalatı fiyatları, elektrik üretimi fiyatları, çıktı açığı ile Yurtiçi ÜFE-İmalat sanayi sektörü fiyatlarından oluşan bir VAR modeli tahmin edilmiştir. Etkilerin doğru ayrıştırılabilmesi için ABD doları/Türk lirası kurundaki değişim (gecikmeli değerleriyle birlikte) modele dışsal bir değişken olarak eklenmiştir. Bu model, üretici fiyat ayarlamalarının tüketici fiyatlarının ana kalemleri üzerindeki dolaylı etkilerinin hesaplanabilmesi için, her seferinde farklı bir çekirdek tüketici alt grubu (işlenmiş gıda, temel mal ve hizmet) fiyatlarını içerecek şekilde genişletilmiştir.

Elektrik ve doğalgazın tüketici fiyatlarındaki değişimlerin TÜFE’nin enerji dışındaki ana kalemlerine olan dolaylı etkilerini ölçmek için öncelikle, üretici ve tüketici için elektrik ve doğalgazdan oluşan fiyat endeksleri oluşturulmuştur.³ Genel olarak, sanayiye yönelik yapılan elektrik ve doğalgaz fiyat ayarlamalarının, tüketiciye yönelik ayarlamalarla eş anlı olarak gerçekleştiği dönemlere sıklıkla rastlanmaktadır (Grafik 3). Bu sebeple, tüketiciye yönelik enerji fiyat ayarlamalarının dolaylı etkilerine bakarken, üretici fiyatlarının da kontrol edilmesi uygun olacaktır.

Grafik 3: TÜFE ve Yİ-ÜFE Elektrik - Doğalgaz Fiyat Endeksleri (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

³ Topluştırılmış endeks kullanımı hem VAR’daki değişken sayısını makul boyutlarda tutmak hem de kalemler arasındaki olası geçişleri ortadan kaldırmak için tercih edilmiştir. Bu durum, elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki artışların diğer fiyatlar üzerindeki dolaylı etkisinin doğrudan etkisine oranının her iki kalem için aynı olduğunu ima etmektedir. Ek analizler, bu varsayımın makul olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, elektrik ve doğal gazın dolaylı etkileri hesaplanırken bu kalemlerin toplulaştırılmış endeks içindeki göreceli payları dikkate alınmıştır.

Bu amaçla, sırasıyla TL cinsinden ham petrol fiyatları, üretici elektrik-doğalgaz fiyatları, tüketici elektrik-doğalgaz fiyatları, çıktı açığı ile çekirdek tüketici fiyatlarının bir alt grubunu (işlenmiş gıda, temel mal ve hizmet) içeren VAR modelleri tahmin edilmektedir.⁴ ABD doları/Türk lirası kurundaki değişim yine dışsal değişkendir. Bu çerçevede, tüketici fiyatları üzerindeki dolaylı etkiler temel gruplar bazında gözlemlenip, etkiler toplulaştırılmaktadır.

Modellerden elde edilen etki-tepki fonksiyonları sonucunda hesaplanan, elektrik ve doğalgazın üretici ve tüketici fiyatlarındaki artışların işlenmiş gıda, temel mal ve hizmetler üzerinden tüketici fiyatlarına olan dolaylı etkileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Elektrik ve Doğalgaz Fiyat Ayarlamalarının Tüketici Enflasyonuna Etkileri (% Puan)

% 10 Oranındaki Bir Fiyat Artışına Verilen Tepki		
Ayarlama Yapılan Kalem	TÜFE’ye Doğrudan Etki	TÜFE’ye Dolaylı Etki*
Yİ-ÜFE Doğalgaz	--	0,12 (0,10-0,13)
Yİ-ÜFE Elektrik	--	0,15 (0,12-0,16)
TÜFE Doğalgaz	0,18	0,12 (0,09-0,18)
TÜFE Elektrik	0,30	0,20 (0,15-0,29)

* Dolaylı etki, bir yıl içinde verilen birikimli tepkiyi göstermektedir. Parantez içindeki değerler tahmin ve/veya model belirsizliğine göre alt ve üst bant olarak değerlendirilebilir.

Buna göre, örneğin, TÜFE’deki elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki yüzde 10 oranındaki bir artışın doğrudan yansımaları sırasıyla 0,30 ve 0,18 puan olurken, bu artışların tüketici fiyatlarına dolaylı etkilerinin sırasıyla ortalama 0,20 ve 0,12 puan olarak hesaplanmaktadır. Ancak, model ve tahmin belirsizliğine istinaden, elektrik fiyatlarındaki ayarlamaların dolaylı etkisinin 0,15 ile 0,29 puan; doğalgaz fiyatlarındaki ayarlamaların da 0,09 ve 0,18 puan aralığında olabileceği değerlendirilmektedir.⁵ Diğer taraftan, Yİ-ÜFE’deki elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki yüzde 10 oranındaki bir artışın üretim maliyetlerindeki artış kanalıyla tüketici fiyatları üzerinde dolaylı etkileri sırasıyla 0,10-0,13 ve 0,12-0,16 puan aralığında hesaplanmaktadır. Özetle, özellikle TÜFE’de yer alan elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki artışın enflasyon üzerindeki doğrudan etkisinin en az yarısı kadar dolaylı etkisinin olabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Yüncüler, H.B. G. & Ögünç, F. (2015). “Firma Maliyet Yapısı ve Maliyet Kaynaklı Enflasyon Baskıları”, TCMB Çalışma Tebliği Serisi, No. 15/03.

⁴ Bazı VAR modellerinde üretici elektrik-doğalgaz fiyatlarındaki değişimler dışsal değişken olarak eklenmiştir. 2010 sonrası dönem için aylık bazda tahmin edilen modellerde serilerin durağan formları yer almaktadır.

⁵ TÜFE’deki elektrik-doğalgaz artışlarının dolaylı etkilerini tahmin ederken, üretici fiyatlarındaki değişimlerin VAR modellerine farklı şekillerde dahil edilmesiyle model ve tahmin belirsizliğine ilişkin çıkarımlar yapılmıştır. Tüketici fiyatları üzerindeki dolaylı etkileri incelenirken bu kutuda, çekirdek enflasyon göstergelerinden B endeksinin kapsamına giren temel mallar, hizmet ve işlenmiş gıda alt grupları dikkate alınmıştır. Ancak, örneğin, elektrik-doğalgazın su ve katı yakıt gibi diğer enerji kalemleri ile işlenmemiş gıda üzerinde de dolaylı yansımaları gözlenebilir. Tahmin belirsizliğinin yanında bu etkiler de dikkate alındığında, bir üst limit olarak, elektrik ve doğalgaz fiyat artışlarının dolaylı etkilerinin doğrudan etkiler kadar güçlü olabileceği de değerlendirilmektedir.